

11. Sukhomlynskyi, V. O. (1976). Yak vykhovaty spravzhnyu liudynu. Vybrani tvory: Vol. 2 [How to educate a real person] (pp. 449-416). Kyiv: Radianska shkola.
12. Sukhomlynskyi, V. O. (1976). Sertse viddaiu ditiam [I give my heart to children]. In V. O. Sukhomlynskyi, Vybrani tvory: Vol. 3 (pp. 7-279). Kyiv: Radianska shkola.
13. Shkilna, I. M. (2010). Problemy vykhovannya bazovykh humanistychnykh tsinnosti starshykh pidlitkiv u suchasnykh umovakh. In Teoretyko-metodychni problemy ditei ta uchnivskoi molodi: Vol. 14 (2) (pp. 127-137). Kamianets-Podilskyi: Vydavets Zvoleyko D.H.

Гриців Тетяна Григорівна, аспірантка Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України

Грицив Татьяна Григорьевна, аспирантка Института проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины

Tetiana Hrytsiv, Research Student at the Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine

УДК 373.5:377

Л. А. Гуцан, м. Київ

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ ІЗ СТАРШОКЛАСНИКАМИ В ПРОЦЕСІ ПОЗАУРОЧНОЇ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ОСВІТНЬОГО ОКРУГУ

У статті розкрито сутність поняття “освітній округ” та здійснено аналіз суспільних передумов та різнорівневих причин, що стали поштовхом до активізації діяльності освітніх округів як нової соціально-педагогічної системи. Наголошено, що “освітній округ” є найефективнішою структурою для організації професійної орієнтації старшокласників, що має необхідний потенціал для створення і підтримки функціонування комплексної системи форм, методів і засобів, спрямованих на активізацію особистості в успішному професійному самовизначенні та трудовому становленні.

Ключові слова: професійна орієнтація, професійне самовизначення, старшокласники, освітній округ.

У сучасному світі, де знання і технології оновлюються швидше, ніж життя одного покоління людей, слід розуміти, що сучасному українському суспільству потрібна соціально і

професійно активна особистість, яка володіє високою компетентністю, професійною мобільністю, самостійністю, вмінням постійно удосконалювати свої професійні навички, професійно реалізовувати подальше творче зростання.

Традиційна ж освіта як система отримання знань відстає від реальних потреб сучасного суспільства. Безперечно, створення умов для забезпечення якості підготовки фахівців на міжнародному рівні, зокрема, подолання розриву між теоретичними знаннями майбутнього фахівця і практичними навичками їх застосування в процесі професійної діяльності, є нагальною вимогою часу.

З огляду на вище сказане, дана проблема пов'язана з професійною орієнтацією молоді, з професійним самовизначенням підростаючого покоління, оскільки наявність ринку праці вимагають від випускників шкіл вміння зробити правильний вибір професії. Одним із чинників, який сприяє усвідомленому вибору майбутньої професії, побудові та реалізації реалістичних професійних планів на віддалену перспективу, є система специфічних психолого-педагогічних засобів, що характеризуються як професійна орієнтація.

Професійну орієнтацію в школі слід розглядати як органічну складову частину всієї системи навчально-виховної роботи. Вона має як найтісніше пов'язуватися в цілому з процесом формування всебічного розвитку особистості, підготовкою учнів до життя, до праці і здійснюватися планомірно через навчальну і позакласну роботу.

У вітчизняній і зарубіжній літературі розроблено теоретичне підґрунтя для розв'язання зазначеної проблеми. В різні історичні періоди з позиції філософії, економіки, соціології, психології й педагогіки проблемі професійного самовизначення учнів та організації профорієнтаційної роботи присвячені наукові дослідження: (С. Архангельський, К. Абульханова-Славська, В. Андрєєв, В. Бехтерєв, О. Грішнова, О. Давидова, О. Джура, А. Кларк, Є. Клімов, А. Ковальова, Л. Користильова, Г. Костюк, В. Левін, Є. Павлетюнков, К. Платонова, Е. Рутенбург, Б. Теплов та інші). Сучасні підходи до сутності профорієнтації, які склалися у зарубіжній і вітчизняній науці, можна об'єднати у три напрями: структурні теорії (Н. Аксельрод, Е. Гінзберг, Є. Клімов, П. Міллер, В. Моргун, Г. Форш); мотиваційні теорії (М. Келланд, А. Маслоу, Є. Павлютенков, Е. Роу,

В. Фрум, Ф. Херцберг); теорії “індивідуальності” чи “розвитку саморозуміння” (О’Хара, Д. Сьюпер, Л. Тайлер, Д. Тідеман, Б. Федоришин, С. Фукуяма, Дж. Холланд).

У контексті нашого дослідження важливе теоретичне і практичне значення мають праці, присвячені розкриттю особливостей побудови профільної школи, специфіці організації професійної орієнтації учнівської молоді в умовах урочної та позаурочної діяльності, Л. Гуцан, І. Волощук, Д. Закатнова, А. Корсун, О. Моріна, А. Назарчука З. Орхіменко, О. Пархоменка, І. Назімова, Н. Побірченко, Ю. Петренко, М. Піддячого, В. Синявського, Ю. Столярова, А. Стиріна, М. Шабдінова В. Чебишева, Б. Янцура. Вчені у своїх дослідженнях вказують найчастіше на те, що сучасному старшокласнику потрібна професійна кваліфікована допомога у вирішенні проблеми вибору майбутньої професійної діяльності, вибору закладу навчання, вибору своєї життєвої перспективи в умовах сьогодення.

Метою статті є розгляд організації профорієнтаційної роботи з учнями старшого шкільного віку в умовах освітнього округу.

Пошук інноваційних моделей організації навчання актуалізував ідею створення мережі освітніх округів. Створення та функціонування освітніх округів законодавчо унормоване “Постановою Кабінету Міністрів України” від 27 серпня 2010 р. [1]. Освітній округ – це сукупність закладів освіти (їх філій), у тому числі закладів позашкільної освіти, закладів культури, фізичної культури і спорту, які забезпечують доступність освіти для осіб, які проживають на відповідній території.

На підставі Нової редакції Положення про освітній округ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 20 січня 2016 р. № 79. в освітніх округах почався відбір опорних закладів.

Опорний заклад освіти – заклад загальної середньої освіти, що має зручне розташування для підвозу дітей з інших населених пунктів, забезпечений кваліфікованими педагогічними кадрами, має сучасну матеріально-технічну і навчально-методичну базу та здатний забезпечувати на належному рівні здобуття профільної освіти.

На нашу думку, основна задача опорного закладу полягає у тому, щоб створити освітнянську територію з максимальними

умовами для задоволення потреб населення, а саме: координувати усе методичне забезпечення щодо функціонування певного освітнього округу, давати навчально-методичні консультації адміністрації інших навчальних закладів, педагогам, організувати систему заходів, спрямованих на розвиток активності, творчого потенціалу як педагогів, так і учнів.

Сьогодні в країні вже налічується майже дві тисячі освітніх округів, серед них провідними стали освітні округи Сумської області, де функціонує понад 180 округів, Львівської області – 147 округів, Чернігівської області – 115 округів, Житомирської області – 76 округів, Харківської області – 63 округів та 189 опорних закладів які налічують 56457 учнів.

Подібна мережева взаємодія суб'єктів освітнього округу спрямована на створення сприятливих умов для надання якісних освітніх послуг та просторової доступності до них, забезпечення ефективного використання освітніх ресурсів, можливості учням реалізувати індивідуальну траєкторію розвитку в межах освітнього округу, активізації участі громадськості в управлінні освітою.

Ми вважаємо, що освітні округи є провідниками нового підходу до надання якісних освітніх послуг, важливими елементами державно-громадської організації освітнього процесу, що дає змогу ефективно використовувати державні кошти та залучати додаткові надходження, розробляти стратегію розвитку освіти в умовах певної адміністративно-територіальної одиниці з урахуванням інтересів і ресурсів учасників педагогічного процесу, підвищувати економічну ефективність роботи навчальних закладів, урізноманітнювати варіанти освітніх послуг.

Функціонування різних навчальних закладів в умовах освітнього округу створює умови для підготовки учнів до адекватного сприймання соціальних норм подальшого дорослого життя, до опанування різних соціокультурних нормативів інтерактивних сфер людської діяльності, до мінливості ринку праці і соціальних трансформацій, до професійного самовизначення. Тому організація профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю є основою для вирішення окреслених питань.

В освітніх округах для вирішення зазначених умов необхідно створити ресурсні центри професійної орієнтації. Це дасть можливість налагодити співпрацю з психологічною службою, скоординувати профорієнтаційну роботу педагогічних

колективів, батьків та громадськості. У своїй діяльності фахівці ресурсного центру профорієнтації мають, крім психолого-педагогічного профільноорієнтаційного діагностування і консультування учнів основної школи щодо вибору ними напряму профільного навчання, сприяти у впровадженні організаційно-педагогічних засобів практичної перевірки рівня сформованості профільного самовизначення учнів основної школи, який забезпечують профільні проби [3, с. 18].

Основними функціями ресурсного центру професійної орієнтації учнівської молоді освітнього округу мають бути:

- здійснення професійного інформування про професії та спеціальності, що мають попит на регіональному ринку праці;
- ознайомлення з рекомендованими Міністерством освіти і науки України технологіями та правилами вибору професії, виховання спрямування на самопізнання і особисту активність як основи професійного самовизначення;
- надання індивідуальних інформаційно-довідкових та професійних консультацій з використанням елементів психологічної підтримки, а також поглибленого профдіагностичного обстеження з метою формування вміння співставляти свої індивідуальні особливості з вимогами професії до особи, професійного добору і професійного відбору;
- підготовка учнів основної школи до вибору ними напряму профільного навчання у старшій школі;
- проведення профконсультаційної психодіагностики з метою визначення професійних інтересів, якостей і професійної придатності з застосуванням отриманих даних при комплектуванні навчальних класів (груп) навчальних закладів;
- надання психологічної підтримки та здійснення корекції професійного самовизначення, сприяння професійній адаптації осіб, які вперше працевлаштувались.

Ми вважаємо, що вирішення проблеми професійного самовизначення в умовах освітнього округу є процесом цілеспрямованих і послідовних самозмін особистості, що відбуваються під впливом профорієнтаційної діяльності суб'єктів освітніх округів, скоординованою єдиною визначеною ними структурною одиницею у своєму складі. Вона створює умови

для набуття учнівською молоддю знань про структуру і зміст професійної діяльності людини, формування в них вмій узгодження та співставлення вимог професії з власними індивідуальними особливостями і забезпечує сформованість умінь та навичок організації діяльності з підготовки до практичної реалізації майбутньої професійної кар'єри.

Формування готовності учнівської молоді до професійного самовизначення в умовах освітнього округу має відбуватися комплексно у процесі урочної, позаурочної і позашкільної предметно-перетворювальної діяльності під час допрофільної підготовки та профільного навчання.

Умовно профорієнтаційна робота з учнями можна поділити на два етапи: етап – допрофільного навчання та етап профільної підготовки. В основній школі це:

- розвиток в учнів умінь життєвого цілеспрямування, спрямованості на профільне і професійне самовизначення як значиму частину життєвого самовизначення;
- розвиток вмій самопізнання і самооцінки;
- підтримка профільно виражених інтересів школярів;
- розширення знань про світ професій, про специфіку регіонального ринку праці, навчальні заклади регіону;
- створення в учня позитивних установок на види діяльності, що цікавлять їх.

У старшій же школі:

- розвиток умінь діяльності рефлексії, самопізнання і самооцінки, допомога у формуванні позитивної адекватної самооцінки;
- підтримка активності учнів, направленої на розвиток своїх пізнавальних і професійних інтересів, визначення близьких і дальших тимчасових життєвих перспектив, створення індивідуальної освітньої траєкторії, що сприяє професійному самовизначенню, продовження роботи з розширення знань про світ праці і професій, шляхи і форми професійної підготовки у вибраній сфері діяльності, формуванню професійно значимих якостей.

Безперечно, профорієнтаційну роботу необхідно організувати з урахуванням вікових та індивідуально-психологічних особливостей учнів, їхніх нахилів, інтересів, задатків та готовності до певних видів діяльності.

Розпочинати варто таку роботу з дітьми ще з початкових класів, закладаючи надійну основу для наступної професійної орієнтації учнів. Позакласна профорієнтаційна робота з молодшими школярами має специфічний характер і відрізняється від роботи з середніми та старшими класами. Специфіка насамперед полягає в тому, що при роботі з учнями молодшого шкільного віку не ставиться мета безпосередньо підвести їх до вибору певної професії, а лише підготувати основу для цього вибору.

У середніх класах, на другому етапі підготовки учнів до вибору професії продовжується робота з формування в школярів позитивного ставлення до всіх видів трудової діяльності. Планування профорієнтаційної роботи на цьому етапі шкільного утворення повинне служити розширенню і поглибленню пізнавальних інтересів учнів. Заплановані заходи (екскурсії, зустрічі з фахівцями тощо) уже більш глибоко, ніж на першому пропедевтичному етапі, знайомлять учнів зі світом професій.

У старших класах, на третьому, останньому етапі профорієнтаційної підготовки, прагнення школярів готувати себе до життя та праці, бачити себе в новій суспільній ролі, розвивати у себе якості, необхідні в майбутньому для фахової діяльності, набирають особливий ваги в умовах ринку праці, коли вимоги до людини зростають. Старшокласники вже чітко усвідомлюють, що тільки високий професіоналізм може гарантувати значні досягнення в різних сферах трудової діяльності, конкурентоздатність на ринку праці, служити надійним захистом від безробіття. Пропонуємо орієнтовне планування профорієнтаційної роботи з учнями старших класів (табл.1)

Успіх роботи з профорієнтації багато в чому залежить від умінь вчителя пов'язати матеріал профорієнтації з програмним, сформувавши позитивне ставлення у школярів до того або іншого виду діяльності, від його знань і володіння методами навчання.

Підсумовуючи викладене, варто зазначити, що лише системний підхід у проведенні профорієнтаційної роботи, а саме, активізація пізнавальної діяльності учнів, професіографічний характер профорієнтаційних заходів, індивідуальний підхід у здійсненні роботи щодо підготовки учнів до професійного самовизначення, залучення учнів до суспільно необхідної праці і виду діяльності, що відповідає їх нахилам і здібностям приведе школярів до успішного вибору професії, а створені

ресурсні центри професійної орієнтації в освітніх округах стануть інноваційними майданчиками для розвитку майбутньої кар'єри підростаючої молоді нашої держави.

Таблиця 1.

Планування профорієнтаційної роботи з учнями старших класів

№ з/п	Зміст роботи	Термін виконання
1.	Проведення діагностики щодо виявлення інтересів старшокласників: Психологічні консультації учнів за результатами анкетування і тестування.	Протягом року.
2.	Проведення предметних тижнів. Презентація професій за обраним предметом (хімік, біолог, історик, фізик та ін.).	Протягом року.
3.	Проведення диспутів, круглих столів: “Життєві цінності особистості – основа правильного вибору професії”. “Основні помилки при виборі майбутньої професії”. “Основні ситуації вибору професії”. “Мої індивідуальні особливості у процесі побудови кар'єри”. “Професійне становлення особистості”. “Здібності особистості і вимоги професії”.	Протягом року.
4.	Проведення флеш-мобів “Професіонали мого краю”	Протягом року.
5.	Проведення відео конференцій з молоддю з інших країн з питання працевлаштування за кордоном.	
6.	Організація зустрічей учнів з представниками професійних учбових закладів.	Протягом року.
7.	Організація зустрічей учнів та батьків з психологом.	
8.	Організація зустрічей учнів з керівниками українських компаній та громадських організацій, які досягли успіху.	Протягом року.
9.	Участь учнів в професійних пробах.	Протягом року
10.	Захист проєктів, презентацій з теми: “Корпоративні традиції. Вміння працювати в команді”. “Трудова дисципліна та трудова етика”. “Формула успіху. Вміння розставляти пріоритети”. “Трудова міграція”. “Робоче місце та сучасні технології”. “Мікроклімат у команді та кар'єрні перспективи”. “Резюме”.	Протягом року

№ з/п	Зміст роботи	Термін виконання
11.	<p>Тренінги:</p> <p>“Професійна особистість в умовах сучасного ринку праці”.</p> <p>“Твій професійний маршрут”.</p> <p>“Стратегії правильного вибору професії”.</p> <p>“Помилки при виборі професії та їх наслідки. Формула “хочу”, “можу”, “потрібно”</p> <p>“Стратегія і тактика побудови кар’єри”.</p> <p>“Моя готовність до зміни професії”.</p> <p>“Побудова власного професійного плану. Основний і резервний професійний план”.</p> <p>“Професійний успіх”.</p> <p>“Побудова власної формули професійного успіху”.</p> <p>“Образ професіонала третього тисячоліття. Основні критерії професіоналізму”.</p> <p>“Основи самопрезентації при виборі професії”.</p>	Протягом року.
12.	<p>Відвідування міжнародних спеціалізованих виставок “Освіта та кар’єра”, “Сучасна освіта в Україні”, ярмарок професій для учнівської молоді .</p> <p>Участь в майстер-класах, на яких учні дізнаються про можливості навчання за межами своєї країни.</p>	Протягом року.

Література

1. Про затвердження Положення про освітній округ : постанова Кабінету Міністрів України від 27.08.2010 № 777 [Електрон, ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>. Назва з екрана.
2. Професійне самовизначення учнівської молоді в умовах освітнього округу : монографія / Л. А. Гуцан, О. Л. Морін, З. В. Охріменко, О. М. Пархоменко, Л. І. Гриценко, І. І. Ткачук, за ред. О. Л. Моріна. – Харків : “Друкарня Мадрид”, 2016. – 220 с.
3. Морін О. Л. Теоретичні основи дослідження проблеми професійного самовизначення учнівської молоді / О. Л. Морін // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. – Інститут проблем виховання НАПН України – 2016. – Вип. 20, кн. 2. – С. 21–32.
4. Осадчий І. Г. Освітній округ: теоретико-технологічні засади ефективного управління / І. Г. Осадчий // Народна освіта. – 2012. – Вип. 3 (18). – Режим доступу : www.narodnaosvita.kiev.ua. – Назва з екрана.

5. Побудова кар'єри : прогр. для 10–11 кл. загальноосвіт. навч. закл. / АПН України, Ін-т проблем виховання АПН України ; [наук. консультант І. Д. Бех ; уклад.: О. В. Мельник, Л. А. Гуцан, С. М. Дятленко та ін.]. – К. : Мегапринт, 2007. – 34 с.

Л. А. Гуцан

Организации профориентационной работы со старшеклассниками в процессе внеурочной и внешкольной деятельности в условиях образовательного округа

Институт проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины (9 ул. Берлинского, Киев, Украина)

В статье раскрыта сущность понятия “образовательный округ” и осуществлен анализ общественных предпосылок и разноуровневых причин, послуживших толчком к активизации деятельности образовательных округов как новой социально-педагогической системы. Отмечено, что “образовательный округ” является эффективной структурой для организации профессиональной ориентации старшеклассников, и имеет необходимый потенциал для создания и поддержания функционирования комплексной системы форм, методов и средств, направленных на активизацию личности в успешном профессиональном самоопределении и трудовом становлении.

Ключевые слова: профессиональная ориентация, профессиональное самоопределение, старшеклассники, образовательный округ.

L. A. Hutsan

Organization of Professional Orientation Work with Senior Pupils in the Process of Extra-Curricular and Out-of-School Activities in the Educational District

Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine (9 Berlynskogo Str., Kyiv, Ukraine).

The article reveals the essence of the notion “educational district” and analyzes social conditions and various reasons that have become an impetus to activate certain activities of educational districts as a new socio-pedagogical system. It is emphasized that “educational district” is the most effective structure in order to organize the professional orientation of senior pupils. In addition, it has an important capacity to create and support

an integrated system of forms, methods and means aimed at personality's motivation in successful professional self-determination and labor formation.

Keywords: *Professional orientation, professional self-determination, senior pupil, educational district.*

References

1. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2010). Pro zatverdzhennia Polozhennia pro osvittii okruh [On approval of the provision on the educational district] (Regulation No. 777, August 27). Retrieved from <http://www.kmu.gov.ua>.
2. Morin, O. L. (Ed). (2016). Profesiine samovyznachennia uchnivskoi molodi v umovakh osvitnoho okruhu [Professional self-determination of youth in the educational district]. Kharkiv: "Drukarnia Madrid".
3. Morin, O. L. (2016). Teoretichni osnovy doslidzhennia problemy profesinoho samovyznachennia uchnivskoi molodi [Theoretical basis of study on youth's professional self-determination]. In Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi: Vol. 20 (2) (pp. 21-32).
4. Osadchyi, I. H. (2012). Osvitnii okruh: teoretyko-tekhnologichni zasady efektyvnoho upravlinnia [Educational district: Theoretical and technological fundamentals of effective management]. Narodna Osvita, 3 (18). Retrieved from <https://www.narodnaosvita.kiev.ua/>.
5. Melnik, O. V., Gutsan, L. A., & Diatlenko, S. M. (2007). (Eds.). Pobudova kariery: prohramy dlia 10–11 klasiv zahalnoosvitnykh navchalnykh zakladiv [Build career: Programs for 10-11 grades of secondary schools]. Kyiv: Mehaprint.

Гуцан Леся Андріївна, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач лабораторії трудового виховання Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України

Гуцан Леся Андреевна, кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник, заведующая лабораторией трудового воспитания Института проблем воспитания Национальной академии педагогических наук Украины

Lesia Hutsan, Head of Laboratory of Labor Education of the Institute of Problems on Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, PhD in pedagogics, Senior Researcher